

REAKCE UČITELŮ NA ZJIŠTĚNÍ PŘÍTOMNOSTI PODVÁDĚNÍ PŘI OVĚŘOVÁNÍ ZNALOSTÍ NA STŘEDNÍ ŠKOLE

KROTKÝ Jan – HONZÍKOVÁ Jarmila, ČR

Resumé

Článek předkládá odpovědi ve formě názorů učitelů středních škol na školní podvádění. Dotazníkové šetření na stovce učitelů a učitelek středních škol zjistilo, jaké jsou hlavní směry při řešení podvádění při ověřování znalostí, zejména při testování. Téměř polovina respondentů si myslí, že jeho žáci nepodvádí. Zároveň velká většina učitelů řeší odhalení podvodu na úrovni třídy. Polovina učitelů při odhalení podvodu uděluje známku nevyhověl a dvacet procent učitelů sníží své hodnocení. Alternativní tresty ve formě opuštění třídy jsou podle našeho očekávání zcela výjimečné.

Klíčová slova: školní podvádění, testování, zkoušení

TEACHERS' REACTIONS TO STUDENTS CHEATING IN HIGH SCHOOL EXAMS

Abstract

The article presents answers in the form of opinions of high school teachers on school cheating. A questionnaire survey of hundreds of high school teachers found out the main directions in tackling cheating in knowledge verification, especially in testing. Almost half of the respondents think that his students are not cheating. At the same time, most teachers deal with class fraud. Half of the teachers give a failed rating when the fraud is detected, and twenty percent of the teachers reduce their rating. Alternative penalties in the form of leaving the class are, as expected, quite exceptional.

Key words: school cheating, testing, knowledge verification

Úvod

Školnímu podvádění se věnuje řada studií. Vrbová a Stuchlíková (2012) ve své studii uvádějí přímo, že „samotné téma podvádění je obtížně uchopitelné, a to jak obsahově, tak častokrát i jazykově. Domníváme se, že právě z důvodu absence jednotného diskurzu můžeme rozhodnout, zda nějaké chování je či není podváděním, jenom v závislosti na určitém kontextu.“ Mareš (2005) ve své přehledové studii s názvem Tradiční a netradiční podvádění ve škole předkládá řadu typů a postupů podvádění, a to jak toho tradičního, tak i elektronického. Každopádně je tento fenomén značně široké téma a půda pro řadu výzkumů, neboť i nové technologie otevírají další možnosti v podvádění ve škole. Naše výzkumné šetření je zaměřené na učitele střední školy a konkrétně na to, jak přistupují k podvodu studentů a jak jej řeší. Z praxe víme, že řešení situace kolem odhaleného podvodu je komplikované jak z právního, tak i ze sociálně-pedagogického hlediska. Každý případ je a musí být individuálně posuzován, a tak nejsou a ani nemůžou být pravidla řešení problému přesně definována. Školní řády definují práva a povinnosti žáků. Školní řád SOUG (2021) uvádí: „Žáci jsou povinni dosahovat studijních výsledků pouze čestným způsobem, nesmějí používat nedovolených pomůcek ve svůj prospěch, ani ve prospěch svých spolužáků“. Jiný školní řád (SŠO, 2021) nevyzývá k poctivosti jako ten předchozí, ale apeluje obecně na morálku studentů: „Osvojit si zásady morálky a řídit se

jimi, chovat se ukázněně, plnit pokyny pedagogických pracovníků a ostatních zaměstnanců školy, dodržovat pravidla soužití ve škole i mimo školu. Upozornit pedagogické pracovníky na projevy společensky nežádoucích jevů, které mohou vzniknout mezi žáky školy“. Školy, pracovníci a žáci mohou přijmout za své soubory pravidel a vytvářet tak kodexy. Školní řád mohou žáci chápat jako jednostranný nástroj vedení školy ve vztahu k nim a dokument umožňující při překročení pravidel „represe“. Kodex jako soubor pravidel vidíme obecně jako nástroj, na kterém se domluvily obě strany a chtějí jej respektovat. Urmanová (2012) ve své práci připouští, že politika školy a podvádění se vzájemně ovlivňují. Uvádí studie, které potvrzují, že na školách s kodexem chování se méně podvádí (McCabe, Treviño, 1993), ale zároveň dodává, že záleží také na způsobu, jak se pravidla prezentují studentům (McCabe, 1999).

1 Teoretická východiska výzkumného šetření

Trestní zákoník (§ 209 zákona č. 40/2009) definuje podvod takto: „*Podvod je čin, kterého se dopustí ten, kdo zneužije cizí nevědomosti či důvěrnosti k vlastnímu neoprávněnému prospěchu či obohacení, resp. někoho za tímto účelem uvede v omyl*“.

Ve školním prostředí se podvádění dopouští žák, který uvede učitele do omylu, že si osvojil požadované vědomosti, a tím získá dobré hodnocení (Bajtoš, Honzíková, 2019). Cízek (2003) uvádí, že školní podvádění je jednání, kterým žák při zkoušení anebo plnění úkolů porušuje školní pravidla. Toto konání mu přináší nespravedlivou výhodu vůči ostatním. Cibulková (2013) charakterizuje školní podvádění jako nečestné a nepoctivé jednání za účelem dosažení určité výhody. Většina autorů zabývajících se problematikou školního podvádění uvádí, že se jedná o předem promyšlené, záměrné a úmyslné jednání. Simkin a McLeod (2010) uvádějí, že školní podvádění není náhodné, neúmyslné, ale promyšlené a záměrné.

Motivy školního podvádění mohou být různé, většinou se jedná právě o snahu získat dobrou známku bez vynaložené námahy. Výzkumná šetření v oblasti motivů podvádění realizoval na vzorku 490 studentů (ve věku 14 až 23 let) L. A. Jensen (2002). Mimo jiné definoval řadu motivů, mezi kterými je sledování vlastního zisku, obět' vyšším cílům, strhnutí davem nebo pouhá výzva, zda to student ideálně nepozorován dokáže (Jensen, 2002). Pokud bychom se zeptali studentů, proč podváděli, uvádí nejčastěji skutečnost, že neměli čas se dané učivo naučit, mezi další důvody patří strach ze zkoušení, neschopnost se učivo naučit, či napodobování spolužáků (Honzíková, Aichinger, Krotký, Bajtoš, 2021).

2 Metody výzkumu a výzkumný soubor

Cílem výzkumného šetření byla analýza názorů učitelů středních škol na školní podvádění. Dotazníkové šetření mělo za cíl zjistit, jak řeší školní podvádění učitelé středních škol, tedy v případě, že studenta při tomto konání přistihnou. Dotazník nám zároveň odhalil, které jsou nejčastěji používané způsoby eliminace školního podvádění.

Jako výzkumná metoda pro sběr dat byla použita metoda elektronického dotazníkového šetření distribuovaného přes Google formuláře. Pro zpracování získaných dat metoda kvantitativní – základní statistické vyhodnocení dat dotazníku zaměřeného právě na názory učitelů středních škol na podvádění jejich studentů. Dotazník je nestandardizovaný.

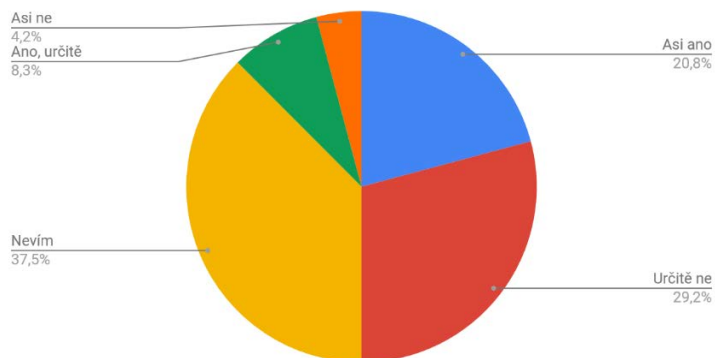
Výzkumný vzorek tvořilo 105 učitelů středních škol, z toho bylo 37, 5 % učitelů gymnázia a 62,5 % učitelů odborných škol.

3 Výsledky šetření

Několik otázek z rozsáhlého dotazníku tvořily otázky zaměřené na řešení situace, kdy učitel studenta přistihne při školním podvádění. Otázky byly uzavřené, respondenti měli vždy možnost výběru odpovědi.

V další části této studie budeme prezentovat nejčastější odpovědi na otázku, **co by podle učitelů u studentů značně omezilo školní podvádění**, tedy jaké způsoby eliminace podvádění považují učitelé za nejúčinnější.

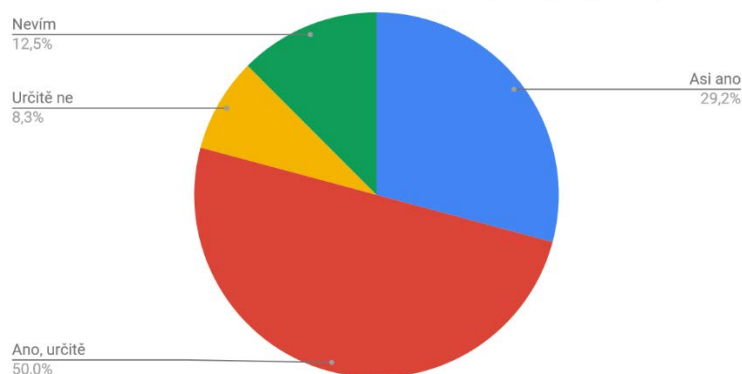
Vytvoření a dodržování etického kodexu studenta.

Graf 1 – Vytvoření a dodržování etického kodexu studenta, preference respondentů.

Etický kodex nepovažuje za účinné opatření proti školnímu podvádění 33,4 % dotazovaných učitelů středních škol. 37,5 % se přiznalo, že neví, zda by toto opatření fungovalo. Pouze 8,3 % respondentů považuje toto opatření za účinné a 20,8 % se vyjádřilo, že by mohlo být účinné.

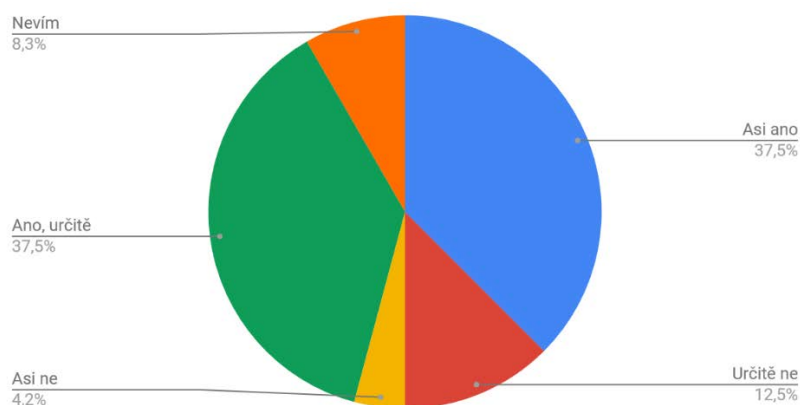
Upozornění studentů na možnosti postihu při podvodném jednání.

Graf 2 – Upozornění na možný postih, preference respondentů.

Upozornění na postihy, pokud bude student přistižen při podvádění považuje za účinné nebo se domnívá, že by mohlo být účinné při eliminaci školního podvádění 79,2 % dotazovaných.

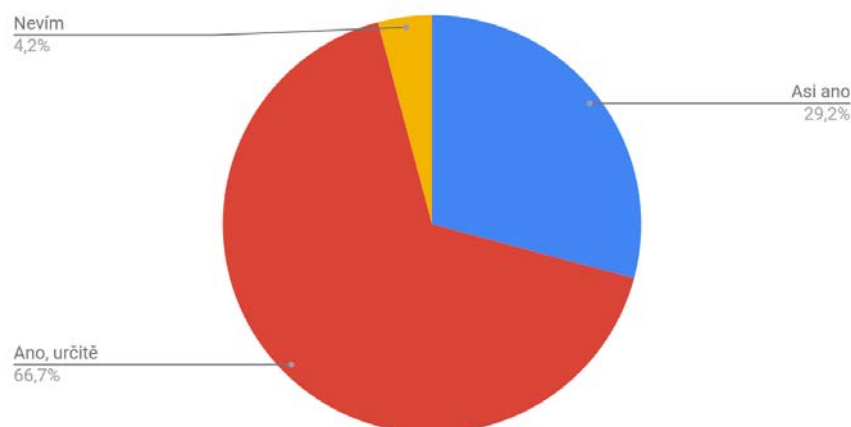
Prostorová omezení

Graf 3 – Nenechávat nic na lavici ani v lavici, preference respondentů.

Pokud student nebude mít nic na lavici v době zkoušení (např. při písemce), tak nedojde k podvádění, se domnívá 75 % respondentů.

Zvýšený dozor během ověřování znalostí a dovedností

Graf 4 – Sledovat žáky po čas zkoušení, pohybovat se po třídě, preference respondentů.

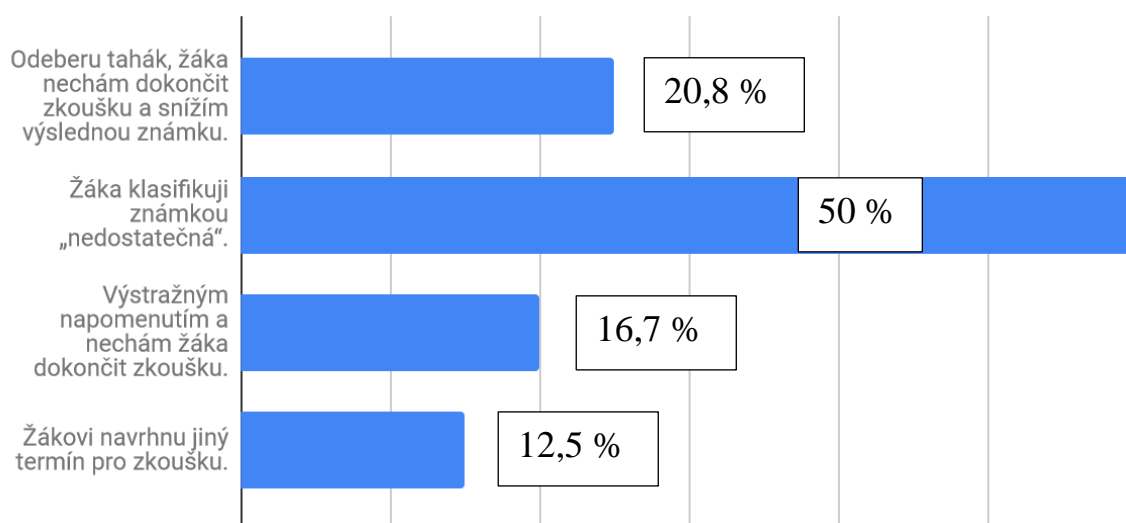
Kontrola učitele během zkoušení je podle 95,9 % učitelů velmi účinná.

Druhou otázkou jsme se ptali učitelů na to, jak oni sami reagují na situaci, když přistihnou studenta při školním podvádění. Mareš (2005) připomíná jeden zásadní fakt, se kterým se musíme ztotožnit. „Nejvážnějším problémem učitelova reagování na pokusy o podvod je skutečnost, že se z hlediska teorie rozhodování jedná o hru s nenulovým součtem. Tedy ať se zvolí jakákoli varianta řešení, vždy něco ztrácí obě strany“.

Odpověď	volby:	ANO (%)	NE (%)
Informuji ředitele školy a rodiče žáka (přesun řešení dále, pokud učitel přistihne studenta při podvádění, tak v 79,2 % to řeší sám, aniž by informoval ředitele či rodiče studenta.)		20,8	79,2
Navrhnou pro studenta sníženou známku z chování. (využití systému – normy, ani snížená známka z chování nebývá běžnou sankcí za podvádění, tu by navrhlo pouze 8,3 % učitelů.)		8,3	91,7
Požádám studenta, aby opustil třídu. (bezprostřední separace provinilce, běžným postihem nebývá ani vykázání studenta ze třídy, tento postih by volilo pouze 4,2 % učitelů)		4,2	95,8
Nesnažím se odhalit podvodné jednání svých studentů. (bagatelizace problému, učitelé, kteří žáky nekontrolují, nesnaží se odhalit podvádění, těch je ale menšina 8,3 %)		8,3	91,7
Žáci nepodvádějí, neboť u mne nemají šanci. (41,7 % učitelů je přesvědčeno, že u něho žáci nepodvádějí, neboť k tomu nemají příležitost.)		41,7	58,3

Tabulka 1 – Reakce na přistihnutí studenta pro podvádění, volby respondentů – výběr.

Co vy sám považujete za nejefektivnější způsob postihu žáka při odhaleném školním podvádění?

Graf 5 – Vlastní řešení odhaleného podvodu, preference respondentů.

Závěr a diskuse

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že většina učitelů při zkoušení školní podvádění nepřehlídí (91,7 %) a snaží se vzniklou situaci řešit. Někteří považují za nutné informovat o podvádění žáka jeho rodiče a ředitele školy (20,8 %), jiní učitelé studenta napomenou, popř. mu zabaví tahák a nechají ho zkoušku dokončit (16,7 %), či zkoušku ukončí a navrhnou mu jiný termín zkoušky (45,8 %). Polovina dotazovaných učitelů uvedla, že pokud přistihne studenta při podvádění, klasifikuje ho nedostatečnou (50 %). Ale jen malá část učitelů tzv. vykáže studenta

ze třídy (4,2 %), což je samo o sobě akt problematický a pod profesionálním vedením třídy by k němu nemělo docházet. Téměř polovina učitelů se domnívá, že při jejich zkoušení nemají studenti šanci podvádět (41,7 %) a najdou se i tací, kteří studenty nekontrolují, a tak ani nevědí, zda jejich studenti při zkoušce podvádějí (8,3 %). Mareš (2005) ve své publikaci uvádí, že: „většina učitelů má tendenci vidět žáky spíše z té lepší stránky a raději zastávají roli rádce než soudce“. Tím pádem i některé naše výsledky mohou být v tomto duchu ovlivněny. Nehledě na ovlivnění systému rozhodování pod tlakem emocí při odhalení podvodu.

Za nejúčinnější metodu eliminace školního podvádění považují dotazování učitelé neustálou kontrolu studentů při zkoušení doprovázenou pohybem po třídě (66,7 %). Někteří učitelé (37,5 %) považují za účinnou metodu eliminace školního podvádění odstranění všech předmětů z lavice, stejný počet učitelů (taktéž 37,5 %) se domnívá, že by toto opatření mohlo zapůsobit.

Téma školního podvádění je velmi aktuální téma, které se v době pandemie Covid -19 ukázalo jako velký problém, který řešila nejedna střední škola. Bohužel díky distanční výuce, kdy studenti měli k dispozici mnoho dalších nástrojů k podvádění, zůstal mnohý podvod zcela neodhalen. Osobní zkušeností je zachycení podvodného jednání v případě online testu v MS Teams, kdy se někteří studenti studijního programu VŠ seskupili a vyplňovali test každý na svém přenosném počítači, ale společně v jedné místnosti. Na podezřelou souhru upozornily prakticky stejné odpovědi v otevřených otázkách. V tomto konkrétním případě zůstali viníci nepotrestáni, neboť nedošlo k přiznání a hromadné zrušení výsledku ověřování by poškodilo pověst jedince. Částečným řešením bylo oznámení, že o situaci víme a apelace na akademickou integritu.

Vrbová a Stuchlíková (2012) poukazují na fakt, že výzkumy realizované u nás i v zahraničí ukazují, že čím je vyšší důležitost zkoušky je zároveň vyšší pravděpodobnost výskytu podvádění. Řešení spočívající v průběžném ověřování, např. pomocí krátkých testů po určitých tematických celcích, a předem definovaný systém opravných testů může pravděpodobnost výskytu podvodného jednání snížit. Případně by měl učitel preferovat takové formy ověřování znalostí a dovedností, při kterých je podvádění značně ztíženo a zbytečně nevytvářejí další příležitosti k podvodu. Konkrétním příkladem tentokrát z dílenské praxe je zadání vypracovat výkres plechové krabičky o přesně zadaných rozměrech. Výsledkem takového zadání je pak soubor prakticky identických výkresů různých studentů s minimem rozdílných částí. V tomto případě mají studenti velkou motivaci si soubor s nákresem mezi sebou vyměnit, udělat několik triviálních úprav a odeslat jej k hodnocení vyučujícím. Jak uvádí Vrbová a Stuchlíková (2012) na školách se podvádí, my dodáváme, že na školách se podvádět bude stále. Učitel ale nesmí nikdy, zejména před studenty rezignovat na odhalování podvodu a boj proti tomuto fenoménu.

Literatura

- Bajtoš, J., Honzík, J. (2019). Školské podvádzenie z pohľadu učiteľov: pilotné výskumné šetrenie. *Arnica* 9(2): 51–58. Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň. ISSN 1804-8366.
- Bajtoš, J. & Marhevková, A. (2016). Školské podvádzenie – problémový aspekt hodnotenia výkonov žiakov. Bratislava, Wolters Kluwer. 101 s.
- Cibulková, A. (2013). *Podvádění očima středoškolských učitelů*. Masarykova univerzita, Brno. 70 pp.
- Cizek, G. J. (2003). *Detecting and Preventing Classroom Cheating: Promoting Integrity in Assessment. Experts in Assessment*. Corwin Press, Inc., CA, Thousand Oaks. 173 pp.
- Honzík, J., Aichinger, K., Krotký, J. & Bajtoš, J. (2021). Možnosti podvádění v online výuce na vysoké škole v období pandemie Covid-19. *Journal of Technology and Information Education*. 2021, 13(1):135-149 DOI: 10.5507/jtie.2021.014

- Honzíková, J., Simbartl, P. & Bajtoš, J. (2020). Digitální technologie jako nástroj školního podvádění na střední škole. *Journal of Technology and Information Education*. Roč. 20. Číslo 2. pp.102-111. DOI: 10.5507/jtie.2020.015
- Jensen, L.A. et al. (2002). It's Wrong, But Everybody Does It: Academic Dishonesty Among High School and College Students. *Contemporary Educational Psychology*, 2002, 27, s. 209-228. ISSN 0361-476X.
- Mareš, J. (2005). Tradiční a netradiční podvádění ve škole. *Pedagogika* 2005, roč. LV, s. 310-335. ISSN 0031-3815.
- McCabe, D. L. (1999). Academic Dishonesty Among High School Students. *Adolescence*, 34, 681–687.
- McCabe, D. L., & Treviño, L. K. (1993). Academic Dishonesty: Honor Codes and Other Contextual Influences. *Journal of Higher Education*, 64, 522–538.
- Simkin, M. G. & Mcleod, A. (2010). Why Do College Students Cheat? *Journal of Business Ethics* 94(3): 441-453
- Urmanová, J. (2012). Školní podvádění očima studentů střední školy – případová studie, bakalářská práce, Masarykova univerzita, Brno.
- Vrbová, J. & Stuchlíková, I. (2012). Školní podvádění starších žáků – pilotní studie. *Pedagogika* 62(3): 317–331.
- Školní řád SOU gastronomie, (2021). U Krbu 521, Praha 10, Online: <https://www.souukrbu.cz/zaci-a-rodice/skolni-rad/>
- Školní řád Střední školy obchodní, (2021). České Budějovice, Husova 9, Online: <https://www.sso.cz/562/skolni-rad.html>

Kontaktní adresa

Jarmila Honzíková a Jan Krotký, ZČU v Plzni, Fakulta pedagogická, Katedra matematiky, fyziky a technické výchovy, Klatovská 51, 301 00 Plzeň, e-mail: jhonziko@kmt.zcu.cz, conor@kmt.zcu.cz